

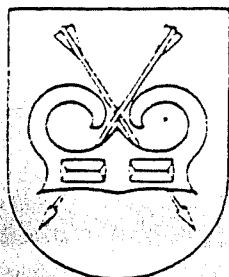
Cursus Gildebegeleider

Cyclus
1985-86

Beschermeheiligen
der gilden

85/09

E.P. Karel DeWilde

Antwerpse Conventiegilden

Provinciale Afdeling van de Conventie der Schuttersgilden v.z.w.

Griffie : Desguinlei 32 - 2018 Antwerpen

Tel. 03/21607 83

Sebastiaan

Sebastiaan

Hi i got a

Zijn vader
doorgebracht zij
goede opvoeding
dienst in de ro

Sebastiaan
het kristendom

Met zekerh

Daar moet

De toenmal
volgens hem de

Sebastiaan
ben bijgestaan

In 284 zou
aan hun dood he
gevangenissen e

In 285 hee
gevoemd.

In 285 ook
keizer Diocletianus

Maar de ke
Hier speelt zic

Omdat Seba
van Mauretanië

hem van zijn klederen en banden hem vast aan een paal, de armen hoog boven het hoofd geheven.

"De pijlen verenigen zich op zijn lichaam gelijk een woud, zo zegt de Ambrosiaanse hymne, maar zijn ziel spott met de weekheid van het ijzer".

Een andere bron schrijft dat het lichaam van Sebastiaan, na de beschieting eerder op een egel geleek dan op een mens.

's Avonds komt een kristen weduwe, Irène, zijn lichaam weghalen. Hij zou niet dood geweest zijn. Na dagenlange verzorging geneest hij en gaat hij terug naar de keizer. De keizer was daar natuurlijk niet mee gediend en geeft bevel hem dood te slaan met "roeden, knuppels en lode kolven" (= wellicht aanknopingspunt met sommige kolveniersgroepen). Dit zou op 19 of 20 januari 288 gebeurd zijn in de hippodrome dichtbij het paleis. Op bevel van de keizer werd het lichaam in de riolen geworpen.

Zijn lichaam wordt door kristenen van Rome uit de riolen weggehaald, gezuiverd en bijgezet in de Catacomben waar de lichamen der apostelen bewaard werden.

De meeste bronnen zeggen dat Sebastiaan bij zijn dood "in de bloei" van zijn leven was, maar er is een bron die zegt dat hij in het begin van de derde eeuw zou geboren zijn, dus.... oud.

II. - Zijn verering.

=====

— 1) In het midden van de vierde eeuw werd zijn feest reeds gevierd in Rome en in Milaan. Toen werd boven zijn graf een kerk gebouwd, nl. de Apostelbasiliek. In de negende eeuw eerst werd Sebastiaan de titelheilige van deze kerk.

Weinig later vinden we de verering reeds terug in Africa, Gallië en Spanje. Ook bij de Grieken vinden we dan al sporen van verering. Deze laatste zou vanuit Constantinopel over Klein-Azië en Zuid-Rusland zijn verspreid.

In 354 staat Sebastiaan vermeld in de philocalische kalender.

In 400 staat hij vermeld in de kalender van Carthago.

Paus Sixtus III (432-440) bracht, vlak aan de Apostelbasiliek, een kloostergemeenschap tesamen. Dit naar aanleiding van de grote toeloop van volk. Deze monniken moesten zorgen voor een zorgvuldige verering, voor een geregelde eredienst

en voor een goede verzorging van de bedevaarders. In dit klooster ontstond, in de eerste helft van de vijfde eeuw, de eerste Sebastiaans-legende, welke een romantische lijdensgeschiedenis vol wonderbaarlijke gebeurtenissen bevatte, gewag maakte van plotse bekeringen op dit graf en tevens een uitgebreide verdediging bevatte van het kristelijke geloof. Als samensteller wordt gewoonlijk Arnobius de jongere genoemd, een monnik die voor de vandalen was gevlucht uit Noord-Afrika en sinds ca. 432 in Rome leefde. Het was "voor de vele bedevaarders" dat hij dit geschreven had.

In 680 werd Rome door een zware pest geteisterd en slechts "na aanroeping van de H. Sebastiaan werd de stad gered.

Ca. 683 (?) zou paus Leo II relieken van Sebastiaan hebben doen overbrengen naar een nieuw gebouwde kerk welke hij een dubbele titel gaf, nl. "Kerk van St. Joris en St. Sebastiaan".

Vanaf 826 heeft paus Eugenius II de relieken, welke toen nog in de Catacomben waren overgebleven, doen overbrengen naar de beroemde abdij van St. Medard in Soissons. De toenmalige abt van deze abdij was een grootmeester van het edele handboogspel en van de "Ridders van St. Sebastiaan". (?)

Van hieruit werden de relieken nog eens naar vele plaatsen verdeeld, maar.... men mag er zeker van zijn dat toen de vele vervalsingen zijn begonnen. Doornik, Brussel en Antwerpen zouden nog echte verkregen hebben.

Sinds 931 zou de hersenpan van Sebastiaan als een kostbare relik bewaard worden in de Sebastiaan-kerk van Ebersberg in Oberbayern. Paus Staphanus VIII (929-931) zou deze in 931 aan de Augustijnenoverste Hunfried als geschenk hebben meegegeven. Sindsdien heeft de eredienst in het hele duitse gebied een formidabele uitbreiding gekend. Elk jaar, op 20 januari heeft in Ebersberg de Sebastiaanmarkt plaats.

In 1564 hebben de Hugenoten de abdij van St. Medard in Soissons verwoest. Alle relieken die ze er vonden, ook die van St. Medard, werden samen in de grachten gesmeten.

Later is er wel iets teruggevonden, maar ja, wat is er van wie? Alles wat men toen nog gevonden heeft, wordt nu tesamen bewaard in de abdij Notre-Dame te Soissons.

— 2) Sebastiaan is een der meest vereerde heiligen geweest en ja, dat brengt overdrijvingen mee in de volksdevotie.

- Zo had men in de kerk van St. Andreas-van-het-dal (?) een zilveren schrijn waarin drie ringen zaten van de ketting waarmee hij vastgebonden werd.

- In 827 vierde Lodewijk de Vrome het Paasfeest in de abdij van St. Medard en... er gebeurde vele mirakelen door toedoen van Sebastiaan.
- In Rome en Echternach bevinden zich pijlen (!!!) waarmee Sebastiaan zou zijn beschoten; kleine modellen van deze pijlen werden in de middeleeuwen gedragen als pestamulet.
- In Rome, in de St. Sebastiaankerk, heeft men ook een stuk van de paal waaraan Sebastiaan werd vastgebonden (!!)
- Een jonge dame van Toscanië wilde eens de relieken benaderen na zich bezondigd te hebben, maar.... de duivel voer in haar. Een priester die medelijden had, wilde de vrouw helpen, maar.... de duivel voer ook in hem. Ze wilden samen naar een bezweerder gaan, maar.... toen voeren er 6.666 duivels in die dame. Enkel na een gebed tot Sebastiaan werden ze gered !
- De franse abdij van Maulieu werd gebouwd door een priester welke naar het graf van Sebastiaan was geweest in Rome. Hij had wat stof meegebracht van ginds en had die thuisgekomen even in een boom gehangen. Die boom begon dadelijk te bloeien en hij zag daar een teken in dat men op die plaats Sebastiaan moest vereren. Toen werd de abdij gebouwd.

— 3) Men zal opmerken dat de pest-kapellen ter ere van Sebastiaan zich meestal buiten de stads- of gemeentemuren bevinden. De pestlijders werden geweerd in de gemeenschap en moesten zich buiten de stadsmuren ophouden; in die pestkapellen werden ze opgevangen en verzorgd.

III. - Zijn patronaatschap.

=====

- Op 20 januari laten de boeren nog missen opdragen tegen de besmettelijke ziekten onder de dieren.
- Te Lamperdisse wordt hij op 20 januari gevierd met een triduum.
- De eerste kruisvaarders stelden zich onder bescherming van Sebastiaan.
- Hij werd al vroeg aangeroepen tegen de pest, die als een pijl de mens onverwacht kan treffen. Dit steunt wellicht op het verhaal van Paulus Diaconus (720-799) uit de "Historia Langobardorum". Bij een pestepidemie in Rome (zou in 680 zijn geweest) ontstond het gerucht dat de pest niet zou wijken vooraleer in de kerk van St. Kiersbanden een altaar ter ere van Sebastiaan zou zijn opgericht. Sebastiaan werd

in verband gebracht met de pest, vermoedelijk door de pijlen waarmee hij gemarteld werd. De associatie van de pijl met de pest bestond al sinds de Oudheid. Vermoedelijk is hij alzo de 1° kristelijke pestheilige. Naast de vier andere officiële pestheiligen, St. Adriaan, Christoffel, Rochus en Antonius-Abt, werden nadien ook Lazarus, Job en St. Franciscus Xaverius aanroepen tegen de pest.

Om even terug te komen op de associatie pijl = pest, nog dit.

Volgens Picrius Valerianus waren de pijlen het hieroglyphisch (=duister) teken waardoor men de pest uitbeeldde. De ouden duiden deze plaag aan door de pijlen van Apollo welke hij naar de Grieken afschoot.

Volgens psalm VII, vs. 14 zou de pest aanzien zijn geworden als "pijlen van God".

Volgens de Iliade - Ilias zouden de boze goden pijlen hebben afgeschoten naar het goddeloze volk en deze zouden een soort pest veroorzaakt hebben.

Volgens Perduizet hebben de pijlen bij Sebastiaan niets met de pest te maken. Hij was ten tijde van de pest in 680 in Rome zeer vereerd = men bad tot hem om de pestlijders te helpen = er werden er genezen en zo werd hij een heilige-tegen-de-pest.

- Sebastiaan wordt o.a. aanroepen door ; Boogschutters, geweermakers, borstelmakers, borstelhandelaars, ijzerhandelaars, tuiniers, leerlooiers, graanhandelaars, lijkdragers, speldemakers en vetermakers, pijlsnijders en raketspecialisten, soldaten, jagers, steenhouwers, stervenden, pottenbakkers, lakenmakers, tingieters, brandweerlieden, oorlogsinvalieden.... Hij wordt aanroepen tegen : vallende ziekte, katterijen, pest, godsdienstvijandigheden en tegen allerlei ziekten bij mens en dier.
- Ook de tapijtwevers namen hem tot patroon. Deze hadden vroeger grote breinaalden welke, met wat imaginatie, aan pijlen deden denken en van een pijl naar Sebastiaan was de weg niet ver.
- Duitsland eert hem als nationale patroon. De streken rond de Chiemsee kennen allen een grote Sebastiaanverering.
- Vele steden als Gent, Soissons, Oppenheim, Rome.... hebben hem als schutspatroon van de stad.

IV. - Sebastiaan en de gilden.

=====

- Het kostbaarste gildestuk in Nederland is de brede, vierdelige koningskraag van gedreven zilver, die Sebastiaan Roosendaal in 1611 ten geschenke kreeg van Prins Willem van Oranje, heer van Roosendaal. Het bevindt zich nu in het Rijksmuseum van Amsterdam.

- Hoewel Sebastiaan dikwijls met een kruisboog is afgebeeld, is hij de bijzondere heilige van de handbooggilden.

Zie hiervoor o.a. het boek : "Schuttersgilden in Noord-Brabant".

- De St. Sebastiaangilde van Neder-over-Heembeek heeft een merkwaardig opzetstuk van een hoofdmansstaf, nl. een Sebastiaan met een eigenaardig ietwat verwilderd gezicht.

- De oudst - bekende handbooggilden stonden onder zijn bescherming. Ieper 1302 - Gent 1322 - Leuven 1343 - Brugge 1396 - Aalst 1421 - Mechelen 1432.....

- Hij is patroonheilige van de parochiekerk van Linkebeek. De boogschutters gingen daar zeer veel heen op boete-bedevaart.

- St. Sebastiaangilde van Schoten bezit een draagpaal met bovenaan een ellipsvormige lijst, waarin het beeldje van St. Sebastiaan prijkt. Maar.... men weet niet wat het eigenlijk is. (Ons Heem).

- Gilde St. Sebastiaan - Lippelo vierde in 1985 zijn 450 - jaar bestaan.

- Bij de conventie der Schuttersgilden zijn volgende St. Sebastiaan - gilden aangesloten : Lier - Lippelo, Hingene, Edegem, Wijnegem, Mechelen, Eikevliet, Merksem, St. Brixius Rode, St. Pieters Leeuw, Schaarbeek, Helmond, Gent.

- In het boekje "50 jaar - Gilden in Peelland" wordt gesproken over de Sebastiaansgilden van Gemert.

V. - Sebastiaan in de schilder- en beeldhouwkunst.

=====

- De meeste schilders geven hem "in-de-bloei-van-zijn-leven" weer. Er is slechts één oude mozaïek in de kerk van Sint Pietersbanden die Sebastiaan als een eerbiedwaardige ouderling weergeeft.

- Meestal wordt hij voorgesteld met een arm omhoog en de andere achterwaarts, aan een boom of zuil vastgebonden, met pijlen in het mooie blote lijf (met lenden-doek), de officiershelm aan de voeten.

- Het vinden van de dode Sebastiaan door de vrouwen werd ook dikwijls uitgebeeld. Een ander onderwerp is Sebastiaan als officier te paard, o.a. op het vaandel van Sebastiaan te Moergestel.

- Sebastiaan is de eerste mannelijke heilige die, in ontbloot bovenlijf, werd uitgebeeld in de kerken. Ook wanneer het andere bloot zoveel mogelijk moest worden geweerd, werd Sebastiaan toch met ontbloot bovenlijf weergegeven. Tijdens de Renaissance bleek Sebastiaan dankbaar te worden gebruikt om jongemannenschoonheid zo bloot mogelijk te kunnen afbeelden. Hoe moeilijker en gewrongener zijn lichaamshouding, des te mooier. De oudste afbeelding is een fresco in de catacomben van Calixtus; Sebastiaan in tuniek en met een pallium, een soort eresjerp.

- In de St. Sebastiaankerk te Rome bevindt zich ter zijner ere een zeer mooi graf in witte marmer. Het beeld geeft hem liggend weer, doorboord met pijlen. Het is een werk van Giorgetto, een der beste leerlingen van Bernini.

- Raffaël stelt hem als een voornaam geklede jongeling voor. Op een schilderij in het Pitti Paleis in Florence offert Sebastiaan enkele pijlen op aan God.

- In Duitsland vindt men aan meerdere bronnen de figuur van de heilige Sebastiaan.

- Een der mooiste weergaven van Sebastiaan werd geschilderd door Georges de la Tour ca. 1630 en bevindt zich in het Staatsmuseum van Berlijn.

- In het kasteel "Schloss Bürresheim" (Duitsland) bevinden zich zeer mooie schilderijen en beeldhouwwerkjes van Sebastiaan.

- In het staatsmuseum van Dresden hangt een "veel besproken" Sebastiaan van Antonello de Messine.

VI. - Sebastiaan in muziek en letterkunde.

=====

- Zie : Acta Sanctorum (Jan. II); Gerhardt, Ueber die Akten des H. Sebastianus (diss. Jena 1916)

- "Le Martyre de St. Sébastien" is een mysteriespel in vijf bedrijven. Tekst is van Gabriele d'Annunzio en de muziek van Claude Debussy. In 1911 werd het voor

de eerste maal opgevoerd in het parijse teater van Chatelet. Kardinaal Amette, aartsbisschop van Parijs, was kwaad na de opvoering. "Men heeft er een Adonis van gemaakt, riep hij uit.... Du martyr majestueux et doux, l'auteur n'a réussi à faire qu'un fanatique égaré dans l'ébriété de l'élection certaine, parmi les contrastes, aimés et décrits suavement, d'un monde où tout chante "que la vie est belle et que les dieux sont beaux". Le Martyre de saint Sébastien est une pièce nettement condamnable !" (L. Bethleem, Les opéras.... Paris, 1926, p. 139)

- In de letterkunde heeft men nog het werk : "Saint Sébastien. Les flèches d'Eros" van François Le Tergat.

Waarom mocht Sebastiaan van in het begin steeds bijna naakt worden afgebeeld ? Waarom hebben bijna alle schilders en beeldhouwers Sebastiaan zulk beeldschoon lichaam gegeven ?

Waarom schreef Calderon de la Barca in de spaanse gulden eeuw volgende woorden: "St. Sebastiaan, een jongeling bedekt met pijlen, is heden ten dage voor vele vrouwen de hemelse Cupido geworden" ?

Dit zijn de hoofdvragen welke in dit werk worden behandeld, maar waarop geen duidelijk antwoord wordt gegeven.

Dit zullen steeds wel vraagtekens blijven. Maar.... één vraag blijft standvastig daar: is men met zulke voorstellingen weer niet tegemoet gekomen aan enkele zeer menselijke ervaringen van het schone. Het schone.... is mooi, maar.... ook vlug een bron van afglijden naar het kwade. Men weet historisch zeker dat de keizer tot zijn topmannen "zeer mooie mannen" uitkoos en dat hij daarin fel aanleunde tot de Grieken. Alles bij hem laat vermoeden dat er mag gesproken worden van homofilie maar vergeten we niet dat dit toen helemaal geen perverse bijmaak had. Enz... waar ligt de grens tussen het mooie naakte en het erotisch uitdagende naakte ?

En die pijlen ! Dat hij op bevel van de keizer gedood werd is historisch, maar.... de manier waarop ? Is hij eerst beschoten geweest met pijlen ? Of is dit slechts geschreven uit de behoefte van de legende die er op wilde wijzen dat de martelaren veel wisten te verduren uit liefde tot hun God ? Ook de pijl had, ten tijde van Sebastiaan al, een drie dubbele betekenis. Zo kon de pijl verwijzen naar

- 1) de pijlen-van-Eros = instrument der liefde.

- 2) de pijlen-des-doods = de dood kon de mens treffen, soms "zo snel als een pijl".

- 3) de pijl had ook een fallische betekenis = verwijzing naar zinnelijkheid en wel-lust.

- Ook Dostojewski heeft, in verband met Sebastiaan, een uitspraak over schoonheid.

"Schoonheid is een wrede en afschrikwekkende zaak - wreed omdat ze ongrijpbaar en onweerstaanbaar is, want God heeft deze wereld overstelpt met raadsels en mysteries. Was er in Sodoma een schoonheid? Geloof me, schoonheid bestaat voor de meeste mensen enkel in de zonde en in het verderf. "La beauté n'existe pour l'immense majorité des hommes, que dans le péché et la perdition".

VII. - Sebastiaan in de volkse gebruiken.

=====

- Moet worden uitgewerkt.
- Op 20 januari begint de winter strenger te worden. En de boeren zeggen daarom : "Met Sint Sebastiaan - komen de harde koppen aan".
- Een ander spreuk is : "St. Fabiaan en Bastiaan, doen het sap in de bomen gaan".

VIII. - Bibliografie.

=====

- Geschichte der Märtyrer. Verfolgt für der Glauben. Pattloch Verlag.
- Das grosse Hausbuch der Heiligen.
- Helden und Heilige. Hans Hümmler.
- Lexikon der Namen und Heiligen. Tyrolia Verlag.
- Das kleine Hausbuch der Heiligen. Alfred Läßle.
- Die Heiligen im Jahr des Herrn. - Theodor Schnitzler. Herder Verlag.
- Saint Sébastien. Les flèches d'Eros. François le Targat.
- Memoreni. Notities over een ontspoorde meester. Wim Zaal. Maatstaf. Maart 1981.
- L'Iconographie chrétienne. M. Pacaut. P.U.F. Paris, 1952.
- Herder Lexikon. Symbole. Herder Verlag.
- 50 jaar Gilden in Peelland.
- Dictionnaire pratique des connaissances religieuses.

J. Bricout, t. VI. Libr. Letouzey. Paris 1928.

- Dictionnaire des prénoms et des saints. Larousse.
- De Heiligen. Wim Zaal. Ambo. Utrecht.
- Heilige. Namenspatrone in Bild und Legende. Marlene Reidel.
Gregor Lechner. O.S.B. Überreuter.
- Heiligen van de Romeinse kalender.
- La fleur des Saints.
- Die Heiligen. Alle Biographien zum Regional kalender für das deutsche Sprachgebiet. Herausgegeben von Peter Manns.
- Das grosse Buch der Heiligen. Geschichte und Legende in Jahreslauf. Südwest.
- Les Saints de tous les jours. Arthaud.
- Eigen Aard. Prof. Dr. K.C. Peeters, De Vlijt, Antwerpen 1980.
- 150 jaar België. J. Verstappen. Uitg. Orion, Brugge 1980.
- De Heiligen. Erflaters van Europa. Wim Zaal. Ambo 1976.
- Dictionnaire critique des reliques et des images miraculeuses.
J. Collin de Plancy v. III. Libr. Guien et C°, Paris 1822.
- Met de Heiligen het jaar rond. Dom J. Huyben, Heideveld, Hasselt 1958.
- L'église des apôtres et des martyrs. Daniel Rops.
Les grandes études historiques. Libr. A. Fayard. Paris 1948.
- Vie des Saints. A. Butle et De Godescard t. I. Edit. L. Lefort. Lille 1856.
- De sterrenhemel - of - Legenden der Heiligen. A. Stolz. 9° édit. Splichal.
Turnhout 1891.
- Les Saints Militaires. Abbé Profilet. Paris 1890. Edit. Retaux - Bray.
- La grande fleur de la vie des Saints. Abbé Ferrier. Lyon.
- Les vies des Saints. R.F. Ribadénéira - 4° édit. Louis Vivès, Paris 1864.
- La vie des Saints. J.E. Grosez s.j. D.D. Brouwer, Brugge 1947.
- Vie des Saints. Abbé L. Jaud. Mame, Tours. 1947.
- Vie des Saints et des bienheureux. R.F. Baudot et Chaussin, Libr. Letouzey et Ané. Paris 1935.
- Dictionnaire des Saints. Libr. de poche. Librairie générale de France 1963.
Par Marteau de Langh de Cany et J. Tabulet - Misoffe.

- Brabantse schuttersgilden, vroeger en nu. Alfons Ising. De Lijster.
- Schuttersgilden in Noord - Brabant.
- Volkskunde in Vlaanderen.
- Kleine illustrierte Heiligen - Legendes. F. Philibert Seeböck o.s.f.
Benziger Verlag. Einsiedeln. 1887.
- Les Vies des Saints. Par Adrien Baillet. Edit. Roulland.
Paris 1715.

* * * * *

